

4. Якименко С. І. Впровадження інтегрованої технології в освітній процес школи I ст. / С. І. Якименко // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки. – Миколаїв, 2005. – Вип. 10, т. 2. – С. 113–118.

Анотація

С.І.Якименко

Опыт прошлого – реалии настоящего

В статье автор раскрывает вопросы интегрированной технологии на уроках химии и средней общеобразовательной школе I степени.

Ключевые слова: детство, ребенок, технология, интеграция, воспитание.

Summary

S.I.Yakimenko

The Experience of the Past – Today's Realities

The author of the article reveals the issues of integrated technology at the lessons of chemistry at general educational school of the I grade

Keywords: childhood, child, technology, integration, education.

Дата надходження статті:

„30” серпня 2011 р.

УДК 37.036:784.1.071.4 (045)

Г.В.ЯКІВЧУК,

кандидат педагогічних наук

(м.Хмельницький)

Роль хорового мистецтва у вихованні особистості майбутнього вчителя

У статті розглядається актуальність хорового мистецтва у вихованні гармонійної, духовно багатой особистості майбутнього вчителя. Актуалізується художньо-творча діяльність студентів у хоровому колективі.

Ключові слова: хорове мистецтво, особистість майбутнього вчителя, виховання.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Система освіти, зокрема вищої, як і культура її народу нерозривно пов'язана з духовними аспектами минулого і сучасного. Характерною тенденцією розвитку сучасної освіти є зростання актуальності духовної проблематики, інтерес до етично-моральних ідей, мета яких – концептуальне забезпечення духовного розвитку особистості, зокрема вчителя початкової ланки.

Зазнають змін вимоги до вищої освіти, по-новому трактуються її роль і місце в житті кожної людини. Потреби освітньої практики породжують необхідність у духовно-гармонійній підготовці майбутнього вчителя, який виступає посередником між учнем і культурою загалом, сприяє формуванню в молодого покоління готовності жити, діяти у відкритому загальноцивілізованому культурному просторі.

Вирішення цього завдання потребує нового підходу до підготовки майбутніх учителів, пошуку ефективних засобів, які б ґрунтувалися на вітчизняних педагогічних та культурних цінностях. Серед різноманітних засобів формування особистості вчителя важливе місце належить мистецтву, зокрема хоровому музикуванню. Саме хоровий спів вважають основоположником музичного мистецтва на Україні. Хорове мистецтво формує високий рівень духовних якостей людини, забезпечує різнобічний і добродійний вплив на свідомість людини, тобто виступає джерелом пізнання, духовного збагачення і формування світогляду особистості, допомагає усвідомити та визначити систему цінностей.

Аналіз досліджень і публікацій... Питання залучення мистецтва до професійної підготовки майбутніх учителів є актуальним і знаходиться у полі зору сучасних провідних науковців (Л.Арчажникова, Л.Масол, О.Олексюк, Г.Падалка, О.Рудницька, О.Щолокова).

Дослідженню хорового мистецтва як засобу виховання гармонійної духовно-багатой особистості присвятили свої праці відомі вітчизняні музиканти-педагоги (А.Вахнянин, С.Вербицький, М.Лисенко, М.Леонтович, О.Нижанківський, К.Стеценко, Д.Січинський).

Формулювання цілей статті... Метою цієї статті є розкриття ефективності впливу хорового мистецтва на виховання гармонійної, духовно багатой особистості майбутнього вчителя початкової ланки.

Виклад основного матеріалу... Застосування музики як засобу загальної й педагогічної освіти проходить через усю історію розвитку нашої країни, українського народу. Починаючи з церковно-приходських шкіл (XIV– XV ст.), різноманітних братств, громадських організацій (XVI–XVII ст.),

вищих навчальних закладів, гімназій, ліцеїв, університетів (XVIII–XIX ст.), музика розглядалася як один із головних предметів в аспекті загальної освіти людини, формування її світогляду, мислення, культури почуттів, високих гуманних та гуманістичних якостей.

Найдосконаліше музичне мистецтво формувалося в найкращих навчальних закладах, зокрема Києво-Могилянській академії. Музика тут вважалася найважливішою навчальною дисципліною як для професійної підготовки фахівців різноманітних спеціалізацій, так і для розвитку творчих здібностей, талантів, патріотизму вихованців. Музика в академії вивчалася в єдиному комплексі з філософськими, гуманітарними, точними, природознавчими науками і була неодмінним компонентом цілеспрямованого впливу на становлення особистості [1, с.12].

На формування та розвиток особистості, зокрема майбутнього вчителя, культура впливає через його оточення. Тому важливо помістити особистість у світ духовних цінностей, переживання яких спонукає її до творчих дій, формує власну точку зору на зміст будь-якого художнього твору. Таку ситуацію створює мистецтво, в якому відбиваються різні типи світоспоглядання, психологічні та моральні особливості людини. Художнім творам властива висока „чутливість” до всього, що відбувається навколо. Вони завжди узагальнюють і синтезують найістотніші проблеми людського життя, викликають до них суспільний інтерес, зумовлюють потребу їх особливого усвідомлення. Сприймаючи художні твори, особистість пізнає духовні цінності суспільства, які через емоційне відчуття та розуміння стають надбанням її власного досвіду.

Які ж педагогічні, психологічні закономірності, методи та прийоми, специфічні механізми художнього сприйняття потрібні для формування гармонійної, духовно багаті особистості? Адже актуальність поставленої проблеми підтверджується тим, що особистісна система духовних цінностей майбутнього вчителя й вміння формувати їх у своїх учнів безпосередньо впливають на розвиток культури усього суспільства [1, с.7].

Аксіомою в педагогіці є той факт, що для ефективності впливу мистецтва на особистість необхідно враховувати особливості сприйняття кожного виду мистецтва на всіх етапах її вікового становлення. Вибір змісту, засобів і методів виховання спирається на об'єктивну готовність людини „прийняти” впливи. Збіг їх змісту та спрямованості із схильністю особистості й визначає успішність виховання.

Ситуацію спілкування з художніми цінностями створюють різні види мистецтв. Проте саме музика, зокрема хорове мистецтво, яке вирізняє процесуальність, відсутність будь-якої наочної конкретності, предметного зображення, хронології подій, якнайбільше викликає у реципієнта емоційну чутливість, фантазію, творчу ініціативу, асоціативне мислення, спостережливість, тобто ті якості особистості, які часто бувають кориснішими для людини, ніж отримана нею сума знань.

Про унікальність та незамінність музики як виховного засобу неодноразово наголошував український вчений-педагог В.О.Сухомлинський. Він зауважував: „Пізнання світу, почуттів не можливе без розуміння й переживання музики, без глибокої духовної потреби слухати музику і діставати насолоду від неї. Без музики важко переконати людину, яка вступає в світ, у тому, що людина прекрасна, а це переконання, по суті, є основою емоційної, естетичної, моральної культури” [2, с.553].

Основоположник педагогіки мистецтва О.Рудницька зазначає, що „...у вузі проблема музичної діяльності майбутнього вчителя здебільшого обмежується організацією культурного дозвілля й фаховою освітою. Такі форми „спілкування” з музикою є вкрай важливими для студентів усіх педагогічних спеціалізацій, проте вони не вичерпують більш глибоких функцій музичного мистецтва у формуванні особистісних якостей педагога, внаслідок чого реалізуються не всі можливості професійної підготовки майбутніх вчителів” [1, с.6].

Розуміючи потребу і важливість розкриття усіх здібностей майбутнього вчителя, у багатьох навчальних закладах створюються різноманітні художньо-творчі колективи, де студенти мають можливість реалізовуватися як особистості. Ідея створення колективу визріла й у народного артиста, композитора, художнього керівника званого в Хмельницькій області та на Україні колективу „Козаки Поділля”, професора Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (ХГПА) Миколи Балеми та його колег Василя Розгона і Галини Яківчук. Оскільки спів – це найдоступніший і найулюбленіший вид творчої діяльності багатьох студентів, таким творчим „майданчиком” став хор.

Хор – це співочий колектив, який виконує вокальну музику, переважно багатоголосну (від лат. Chorus – зібрання). Хорова культура України має багатовікові традиції. З давніх часів важливою складовою духовного життя українців був гуртовий спів, з якого бере свій початок самобутня багатоголосна пісенність.

Аналізуючи традиції використання музики у Києво-Могилянській академії, у вищих навчальних закладах XIX–XX ст., у музично-педагогічній діяльності видатних діячів культури і мистецтва України (В.Барвінський, І.Воробкевич, Ф. Колесса, М. Леонтович, М Лисенко,

С.Людкевич, Ф.Січинський, Я.Степовий, К. Стеценко), О. Рудницька окреслює провідні принципи музичної освіти, які є актуальними для нашого сьогодення:

- орієнтація впливу музики на духовний розвиток особистості, її моральні якості;
- формування засобами музики світоглядної позиції вчителя широкого гуманітарного профілю;
- використання у педагогічній практиці різновидів музичного мистецтва;
- вивчення національних скарбів на тлі досягнень світової художньої культури; взаємозв'язок музики з іншими мистецькими явищами [1, с.24].

Саме такими ідеями та принципами керувалися викладачі ХГПА при створенні хорового колективу майбутніх вчителів початкової школи.

Становлення хору відбувалося за активного та пильного керівництва декана факультету – Ящук Інни Петрівни, яка щиро поважає, любить народну пісню (вона – також учасниця хору), розуміє і цінує її вплив на духовний розвиток майбутнього вчителя. Така позиція керівника та вихователя майбутніх вчителів не випадкова. Адже Інна Петрівна віддано слідує ідеям і настановам свого вчителя – Миколи Миколайовича Дарманського (фундатора Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії).

Завдячуючи ідеям Миколи Дарманського, який любив говорити „...кадри вирішують все”, назва хорового колективу „Кадри” виникла відразу. Людина, якій вдалось за п'ять років відкрити понад сто шкіл, чітко і досконало знала цінність забезпечення шкіл кадрами, а ще – професійними, освіченими, духовно багатими педагогами. Саме йому належить ідея про те, щоб кожен студент – майбутній вчитель – торкнувся чарівних звуків музики через різноманітні види мистецтва: сопілкарство, музичний фольклор, хореографію, хорове музикування, мистецтво бойового гопака тощо. І через спілкування з мистецтвом, участь у творчих колективах кожен майбутній вчитель має можливість стати освіченою, морально чистою, духовно багатогою особистістю. Виховання естетичних, морально-етичних, патріотичних рис у майбутнього вчителя засобами хорового мистецтва – це мета створення колективу.

Наголошуючи на основних імперативах „педагогіки виховання” Миколи Дарманського, його талановита учениця Інна Ящук підкреслює, що створення атмосфери співтворчості й співробітництва – центральне завдання педагогічного колективу в процесі формування творчої особистості майбутнього вчителя та розвитку колективу [4, с.29]. Співпраця – це не лише відвертість і спрямованість викладачів, студентів, батьків, громадськості на успішну навчально-виховну роботу, це здатність через певну систему принципів, методів та прийомів організувати спільну творчість.

Основним принципом для роботи зі студентським колективом стала національна традиція вокальної культури, до якої часто звертається мистецька теорія та практика, вбачаючи в ній джерело відродження та розвитку духовності українського народу.

Народнопісенна традиція України практично не має аналогів у світовій вокальній культурі. Їй властиве розмаїття жанрів, тематики та стилів, що примножується регіональними та територіальними особливостями. Народна традиція співу охоплює сфери художньої образності, змісту, виражальних засобів, взаємодії та взаємовпливу музичного й літературного текстів. Але основою і джерелом неповторної своєрідності й водночас високої ефективності української вокальної школи є народна манера звукоутворення. Вона характеризується природними, найбільш прийнятними і зручними для співу прийомами, що походять від мовних, психічних, фізіологічних та екологічних факторів.

Перевага народної фонаційної манери полягає насамперед у тому, що нею можуть оволодіти практично усі люди незалежно від віку. Вона не вимагає перебудови роботи голосового апарату, спеціальних підготовчих вправ, попереднього відбору співаків (крім, звичайно, випадків, коли людина має органічні або травматичні вади голосових органів). Людина може оволодіти цією манерою безпосередньо під час мовлення та виконання народних пісень, у яких тривалий час відбиралися та нагромаджувалися найефективніші вокально-технічні прийоми української народної вокальної школи [3, с.84].

Для української народної пісні властивим є використання невеликого за обсягом звуковисотного діапазону в межах однієї октави (першої – для жіночих голосів). Таке розташування практично збігається з основним – грудним регістром українського народного співу, якому властиві значна сила звуку, чистота тембру, розвиненість низької та високої співацької формант (група посиленних обертонів, які формують специфічний тембр голосу), дзвінкість, польотність та бездоганна чистота інтонації.

Норми фонації, що склалися у співацькій традиції України та пройшли перевірку практикою багатьох поколінь народних співаків, набули якостей сталої співацької манери з невимушеною роботою усіх органів голосового апарату, розмовною артикуляцією та дикцією, відмінним слуховим

контролем. Провідними факторами української співацької манери є два реєстри – „грудний” та „головний”. В гуртовому та хоровому народному виконавстві України поряд „грудним голосом” досить широко використовується так званий „тонкий голос”, який створює верхню частину звуковисотного діапазону і є другим реєстром співацького голосу, що розширює можливості народного вокального мистецтва. Навчання співу на основі народних засад дає можливість спиратись на розмовний механізм голосового апарату, що добре тренований завдяки повсякденній мовній практиці і не вимагає докорінної перебудови нервово-м’язової координації, як під час навчання академічної манери співу [3, с.85-86]. Саме народна манера голосоутворення найтісніше пов’язана, незважаючи на наявність певних розбіжностей, з європейською академічною школою співу.

Таку манеру вокально-хорового співу обрали керівники для роботи зі студентським колективом „Кадри”. Найголовнішим напрямком художньої колективної діяльності студентів стало вивчення української народної пісні та хорових авторських творів керівника хору Миколи Балема. Починаючи з азів хорового мистецтва учасники колективу поступово, але з глибоким внутрішнім розумінням вчилися не лише основних прийомів вокального мистецтва (дихання, інтонування, ритм, почуття ансамблю та ін.), але й через емоційне сприйняття пісні розкривали, виховували у собі найкращі людські риси (повагу та любов до народної пісні, естетичні почуття, колективізм, відповідальність, патріотизм, моральність).

Відбір у хоровий колектив відбувався з-за наявності елементарних музичних задатків студента: вокальні дані, слух, ритм, інтонування простих мелодій народної пісні. Але найпершим і найважливішим аспектом кожного учасника хорового колективу було бажання вивчати хорове мистецтво, народну пісню. На перших етапах роботи існувала велика складність – як досягти чистоти інтонації зі складом хору в сто двадцять (і більше) учасників без індивідуальної роботи? Практично – це дуже проблематично та вкрай складно.

Важливим фактором у функціонуванні такого колективу стала дисципліна, адже від відвідування кожним учасником репетицій залежить якість усіх складових хорового співу – інтонація, манера виконання, відчуття ансамблю тощо. На початковому етапі становлення хору були певні складності. Адже більшість учасників колективу не володіла нотною грамотою, елементарними навичками співу, тобто ця праця для багатьох учасників хору була не завжди зрозумілою, важкою і нецікавою. З перших виступів погляди та смаки хористів помітно змінювалися, відчувалася певний музичний розвиток, зростала виконавська дисципліна. А після виступу хору „Кадри” на найбільшій сцені України в місті Києві (Палац мистецтв „Україна”), куди запросили колектив на звіт творчих колективів Хмельничини, зростає не лише популярність хору, але і його авторитет. Бажання працювати та творити колективне музикування з’явилося у багатьох студентів, хор помітно зростає у якісній та кількісній значимості.

Микола Балема – не лише обдарований музикант, композитор, він ще і творча особистість, талановитий педагог. У процесі колективного хорового музикування з’явилася ідея про співтворчість з обдарованими студентами та викладачами, яка сприйнялася відразу та з ентузіазмом. Гордістю і здобутками автора є твори, які народилися у колективі на вірші студентів Н. Простап’юк, О.Капітанець, викладачів – В.Філінюк, О.Поліщук (Севастьянової), Н.Головачук.

За два з половиною роки існування колектив вивчив та подарував глядачам багато оригінальних хорових творів (більше двадцяти п’яти), написаних керівником М.Балемою, та обробок народних українських пісень. Це дуже різні за тематикою, характером, мелодикою, ритмом музичні твори: „Пісня про вчительку” та „Там де Буг розливається” на вірші В.Філінюк (кандидат педагогічних наук, викладач академії, учасник хору), „Це любов” на вірші О.Севастьянової (викладач академії) „Волонтери” на вірші П.Карася, „Покровонько” на вірші подільської поетеси О.Радушинської, „Я молюсь” на вірші Н.Головачук (викладач академії), „Учитель наш” на вірші О.Капітанець (студентка, учасниця хору) та багато інших.

Досвідчений музикант та педагог Микола Балема чітко розуміє, що сучасна молодь бажає виконувати сучасну музику. Тому жанри, теми й стилі музичних творів, які спеціально написані для колективу, дуже різноманітні: мелодійні, емоційно-римічні, ліричні, піднесено-патріотичні тощо.

Клопітливою роботою щодо вивчення музичного тексту, чистоти інтонації, правильного та чіткого ритму проводить диригент-хормейстер колективу Василь Розгон. Професійний музикант, педагог з великим досвідом, який досконало володіє різноманітними методами та прийомами щодо вивчення та сприйняття вокальної музики студентами з різними музичними та вокальними здібностями. Для роботи з колективом, більшість (95 %) яких не мають музичної освіти, потрібний неабиякий психологічний та педагогічний талант та досвід. В.Розгону вдається сконцентрувати увагу, зацікавити кожного учасника різними методами – строгістю, увагою, вдалим педагогічними прийомами, гумором та жартом. Хористи поважають та шанують керівника.

Важливими напрямками роботи хорового колективу є вироблення вокальної манери виконання творів (академічна, народна, естрадна тощо), досягнення чіткої дикції (вимови), артистичність, емоційне вираження характеру кожного музичного твору. Адже вивчений твір потрібно донести глядачу так, щоб його зміст і характер були цікавими і зрозумілими, приносили слухачу естетичне задоволення. А для цього потрібно, щоб кожний учасник переймався внутрішнім характером та змістом пісні, умів передати настрій твору не лише інтонаційною чистотою виконання, але й артистичністю, свободою, легкістю та емоційністю. Усе це допомагає виразити та показати педагог з вокалу Галина Яківчук. Найціннішим у цій діяльності є те, що кожен твір виконується щиро, з невідірваним трепетом та хвилюванням. Адже кожен учасник несе відповідальність не лише за себе, а й за весь колектив.

Виховний процес у навчальному закладі передбачає не лише досконале оволодіння теоретично-практичними професійними знаннями та навичками, але і залучення студентів до різноманітної практично-педагогічної, позанавчальної та художньо-творчої діяльності. Майбутні вчителі, які активно беруть участь у колективному музикуванні, нагромаджують глибокий практичний досвід роботи з різноманітними дитячими колективами. Власна участь, співпраця, спостереження за діяльністю професійних керівників дають кожному хористу глибокий теоретично-практичний фундамент для наслідування, особистісної діяльності у різноманітних художньо-творчих колективах, виховують почуття колективізму, відповідальності й що найцінніше – закоханість та достаменне поцінування хорового мистецтва.

Важливим напрямком хорового колективу стало народження традицій: творчі звіти колективу, виступи на Різдвяні свята з колядками та щедрівками в обласній філармонії, куди колектив запрошує місцева релігійна громада; участь у традиційних народних обрядах „Масляна”; виступи колективу в містах та селах області, дитячих закладах; участь в обрядах зустрічі весни та ін..

Висновки... Таким чином, результативність вивчення хорового мистецтва визначається сформованістю духовних потреб майбутнього вчителя, розвитку та втілення у педагогічній та художньо-творчій діяльності природних здібностей кожної особистості, її творчого потенціалу. Вчитель, закоханий у хорове мистецтво, колективне музикування, народну пісню, бере участь у творчих колективах, активно вивчає та продовжує народні традиції та обряди, обов'язково навчатиме та передаватиме усе це надбання своїм вихованцям.

Список використаних джерел та літератури:

1. Рудницька О. П. Музыка і культура особистості : проблеми сучасної педагогічної освіти : навч. посіб. / О. П. Рудницька. – К. : ІЗМН, 1998. – 248 с.
2. Сухомлинський В. А. Избранные произвед. : в 5-ти т. / Сухомлинський В. А. ; редкол. : Дзерерин А. Г. (пред.) и др. – К. : Рад. шк., 1979. – Т.3. 1980. Сердце отдаю детям. Рождение гражданина. Письмо к сыну. – 719 с.
3. Юцевич Ю. Є. Педагогічні умови формування та розвитку...(на прикладі співацького голосу) / Ю. Є. Юцевич // Проблеми естетичного виховання учнівської молоді : зб. наук. статей. Вип. 1 / [упор. Л. М. Масол ; редкол. : М. С. Вашуленко, О. А. Комаровська, Л. М. Масол, Н. Є. Миропольська]. – К., 1996. – 128 с.
4. Ящук І. П. Імперативи „педагогіки виховання” Миколи Дарманського / І. П. Ящук // Педагогічна спадщина М. М. Дарманського в контексті сучасних реалій : матеріали других педагогічних читань пам'яті М. М. Дарманського (5 квіт. 2007 р.). – Хмельницький : ХГПА, 2007. – С. 28–30.

Анотація

Г.В.Яківчук

Роль хорового мистецтва у вихованні особистості майбутнього вчителя

В статті розглядається проблема використання хорового мистецтва у вихованні гармонічної, духовно багатой особистості майбутнього вчителя. Актуалізується художньо-творча діяльність студентів хорового колектива.

Ключеві слова: *хорове мистецтво, особистість майбутнього вчителя, виховання.*

Summaru

H.V.Yakivchuk

The Role of the Choral Art in the Education of Future Teachers Personality

The article deals with the relevance of choral art in the upbringing of a harmonious, spiritually rich personality of future teachers. Updated the art and creative activities of students in the choir.

Keywords: *choral art, the personality of future teachers, education.*

Дата надходження статті:

„1” вересня 2011 р.